

וכוונה לשם טהרה דוקא, כמו דעת הכהן בתכבוסת ראשונה. וכן משמע, מדמיעטו רק שאין צריך דעת כהן – הא דעת מטביל דומיא דדעת כהן – צריך. וכל שכן שבירדה להקר ונפלה אינה מועילה לר' יוחנן, ואפילו לר' נתן. וכן משמע בהגהות אשר"י כאן וברמ"א. וערש"ש.

(וצריך בירור להלכה, לפי מה שכתב הרמ"א (קצח, מח) להחמיר לכתחילה כר' יוחנן. וע' בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד יד) אודות שידוך עם בת הנדה, שכיון שאין בדבר שום איסור מן הדין, אף לא מדרבנן, אלא שאין הדבר ראוי, לכן אם מידותיה טובות יש לנו לתלות שאינה בת הנדה, שמן הסתם נטהרה אמה כשרחצה בים או בנהר ובמעין. והאריך שם לדון שאף לפי דעות המחמירים לפסוק כר' יוחנן שטבילת חולין צריכה כוונה, משמע שזהו רק חשש לכתחילה ובאיסורי תורה, אבל לענין דינים דרבנן, וכ"ש לענין ענין חשש לפגם בן הנדה, יש לנו לנקוט שאין צריך כוונה. – מכל דבריו נראה שנקט בפשיטות שלר' יוחנן אין הטבילה כשרה גם כאשר נתכוונה להכנס כולה למים, וכנ"ל. שאם נאמר שבאופן כזה נחשב ככוונה, הלא היה לו לומר שיש לתלות בשופי שצללה במים. ובעיקר דבריו יש להעיר, באופן שידוע שזמן עיבורה היה בימות חורף הקרים ואין דרכם של בני אדם לרחוץ או בים ובנהר, יש מקום להחמיר למדקדק. אך מ"מ יש לתלות אף ברחיצה במקומות סגורים ומחוממים, במים הכשרים מדאורייתא הגם שפטולים מדרבנן. וכן רמז לזה באג"מ שם בסוף סימן כג).

דף לב

הערות ובאורים

'אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב: כדי שחיטת בהמה לבהמה ועוף לעוף, או דלמא אף בהמה לעוף? אמר להו: לא הוה בדיחנא ביה בחביבי דאישיליה. אתמר, אמר רב: כדי שחיטת בהמה לבהמה ועוף לעוף... – 'משום דאמרינן בסנהדרין ל"ו: דלגמריה הוה צריכי ולסבריה לא הוה צריכי'. (מהגר"א נבנצל שליט"א.)

פירוש, לכך כששאלוהו רב כהנא ורב אסי לרב, לא השיב אלא שלא שמע הדבר מרבו. ואח"כ נאמר כמימרא בפני עצמה, מה דעתו של רב מצד הסברא).

'כדי שיגביהנה וירביצנה וישחוט' – לפי שדרך הטבחים להגביה הבהמה כשרוצים להרביצה, לפיכך משערים בעשיית כל צרכי השחיטה. (עפ"י כלבו בשם הראב"ד. וכן משמע מרש"י להלן מ. ד"ה רבוצה, שדרך הטבח להגביה הבהמה מן הקרקע עובר להרביצה – עפ"י שיחת חולין).

ורבנו גרשום גרס: 'שירביצנה ויגביהנה וישחוט' – כלומר ויגביה צוארה לשחוט. וכנגדו בעוף – יש לשער כדי אחיזתו לצורך השחיטה עם השחיטה. (ע' במובא ב'שיחת חולין' בפירוט.) להלכה סוברים כמה פוסקים, ששיעור שהייה בעוף הוא משהו, שאין לשער אלא בשחיטה עצמה, (וכשיטת רש"י, שלר' יוחנן אין משערים בהרביצה, ובזה הלכה כמותו דלא כר' יוסי בר"ח. ערא"ש). והלא אם מצא חצי קנה פגום והוסיף עליו כלשהו – כשר. ע' תרומת הדשן – קפה. וכן פסק הרמ"א (כג, ב), ודלא כהשלחן-ערוך.

עוד הביא הרמ"א (שם) ש'המנהג פשוט במדינות אלו להטריף כל שהייה, אפילו משהו, בין בעוף בין בבהמה, ואין לשנות! וטעם הדבר באר הגר"א (סק"ז), משום שאין אנו בקיאים בשיעורים, הסכימו לאסור בכל ענין.

‘אמר רבא: השוחט בסכין רעה אפילו כל היום כולו – כשרה. בעי רבא, שהיות מהו שיצטרפו? – ותפשוט ליה מדידיה? – התם בדלא שהה’ – בדיוק כעין זה בשבועות יז. ‘אמר רבא: קצרה שאמרו, אפילו עקב בצד גודל ואפילו כל היום כולו. בעי רבא: שהיות מהו שיצטרפו, ותפשוט ליה מדידיה? – התם בדלא שהה’.

(ע"ב) ‘אלא אמר רבא: אלו אסורות קתני, ויש מהן נבלות ויש מהן טרפות’ – אינו מגיה גרסת המשנה, (והרי לא אמר ‘תני אלו אסורות’. ועוד, מצאנו לרבא בכמה מקומות שהקשה לאביי שתיקן הגרסא – ‘והא לא תני הכי’. וע’ במובא בסוטה ח ובכ"מ) – אלא הכוונה, כשאמר התנא ‘אלו טרפות’ רצה לומר אלו אסורות, ויש מהן נבלות ויש טרפות, וכלל את כולן במלת ‘טרפות’, שאעפ"י שמבחינת ההלכה דינה כנבלה, יכולה היא להכלל מבחינת הלשון במושג ‘טרפה’. (עפ"י שו"ת הריב"ש – תג. וראה סיוע נוסף לכך בתשובת הרמב"ם – ‘פאר הדור’ יד, הובאה לעיל כ: וכיוצא בזה כתב הרשב"ש בתשובה רנב. ויש להוסיף טעם, לפי מה שכתבו התוס' (בע"א ד"ה ורמיניה), שאעפ"י שהיא נבלה לא פקע ממנה איסור טריפות, ואם חתך כזית בשר מחיים, לוקה אף משום טריפה. ועוד יש מן האחרונים שכתבו שאין איסור נבלה חל על טריפה – הרי ודאי ניתן לכלול הכל ב'טרפות').

‘אלא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: לא קשיא, כאן קודם חזרה כאן לאחר חזרה ומשנה לא זזה ממקומה’ – כזאת אמר ר' יצחק בשם ר' יוחנן להלן קטז:

ראשי פרקים לעיון

‘ושחט אתה אמר רחמנא, ולא אותה וחברתה...’ – ואף בדיעבד פסולה, כיון שנאמר בפרה ‘חוקה’ – לעיכובא. מן הכתוב הזה למדים גם שהמתעסק במלאכה אחרת – פסולה. (כן מבואר ברמב"ם ספ"ד דפרה). ואולם מבואר בסוגיא ששני דינים חלוקים המה; מלאכה אינה פוסלת אלא בשמתכוין, ולכך אם נחתכה דלעת שלא במתכוין – כשרה. ואילו שחיטת בהמה אחרת עמה פוסלת גם ללא כוונה – אם היא שחיטה כשרה, כמו שאמרו שלר' נתן הפרה פסולה. וצריך באור כיצד למדים שני דינים נפרדים מ'אותה'.

ואמנם הרמב"ם פסק (פרה ד, יח) שאם נשחטה עמה בהמה אחרת שלא בכוונה – הפרה כשרה, הגם שפסק כר' נתן. (וכתב הכסף-משנה שכנראה כך היתה גרסתו בגמרא, שלר' נתן שתיהן כשרות). ולפי שיטתו אכן שחיטת בהמה אחרת הרי היא כשאר מלאכות, ודין אחד לכולן. אלא שנתחדש שאפילו שחיטת שתי פרות, שאין שם הסח דעת מעסק פרה – פוסל, כי צריך להתעסק בכל פרה לבדה.

ולפי גרסתנו אפשר שאכן שתי דרשות הנה, ומלאכה שפוסלת בפרה אין דורשים מ'אותה' אלא מ'לעיניו' או מ'לפניו' (ע' ביומא שם. וע' במנ"ח שצז, יט שכתב שבסוגיתנו מבואר שמלאכה פוסלת מפסוק אחר. ואין דבריו מובנים. ואפשר שכוונתו כנוכח, שהרי סוגיתנו מחלקת בין שני הדינים, ועל כרחק שלא נלמדו ממקור אחד).

אך גם אם ננקוט ששניהם נלמדים מ'אותה' (שכן מבואר בספרי ועוד) אפשר שביסוד הדבר יש כאן דין אחד בלבד – התעסקות במלאכה אחרת פוסלת. אלא שבשאר מלאכות אין פסול אלא כאשר נתכוין לעסוק בהן, ואילו בשחיטה, כיון שהיא כשרה אף ללא כוונה לר' נתן, אם כן חשובה היא כהתעסקות גם ללא שיכוין בה, דרחמנא אחשביה למלאכה אף ללא כוונתו. (וכמו כן נראה, שלדעת ר' שמעון (להלן לג), שהשחיטה מכשרת את הבשר לקבל טומאה – הוא הדין בשחיטה ללא כוונה לר' נתן, אעפ"י שאין כאן דעת האדם, כיון שהחשיבתו תורה ל'שחיטה' – יש כאן ממילא הכשר לקבל טומאה. וצ"ב).

וכן משמע מלשון רבנו גרשום, שהפסול של 'אותה' – ולא אותה וחברתה, יסוד דינו משום מלאכה. ולפי זה נראה שאף כשעוסק בשריפתה וכדו' – אם שחט בהמה שלא במתכוין – פסולה, שהרי מלאכה פוסלת בכל עבודותיה, לא רק בעת שחיטתה. וכל שכן כששרף שתיים ביחד, כדתנן פרה ד, ב. (וע"ש בר"ש וברא"ש, ובחזו"א יו"ד ריד לדף לב).

(ע"ב) 'זיש מהן נבלות ויש מהן טרפות' – על נקובת הוושט, אם נבלה היא אם טרפה – ע' במובא בשו"ת לסיכום.

והאמר רבי שמעון בן לקיש: שחט את הקנה ואח"כ ניקבה הריאה – כשרה. אלמא כמאן דמנחא בדיקולא דמיא... – יש שהבינו מזה, שהריאה ניתרת באכילה בשחיטת הקנה לבדו, ואם הוציא את הריאה מן הבהמה לאחר שחיטת הקנה – מותרת. (עפ"י ראש יוסף. ואין לאסרה משום 'אבר מן החי', כיון שמיד בשחיטת הקנה כלתה חיותה. כן כתב מהר"ם להלן לג.)

וצ"ע אם כן הוא הדין למאן דאמר אינה לשחיטה אלא לבסוף – והלא עדיין אין כאן 'שחיטה' כלל).
ואולם הראשונים כתבו שאין הדבר כן, שלא אמרו 'כמאן דמנחא בדיקולא' אלא לענין שאין חל בה טרפות, אבל לענין השחיטה עצמה עדיין היא חלק מכל הבהמה, ואינה ניתרת אלא בשחיטת שני הסימנים. (עפ"י תורת הבית ב"ב ש"ג; המאירי. וכ"כ בחדושי בית מאיר לג; בחזו"א יו"ד ג,כ, ובקובץ ענינים לג.
וע"ע: חידושי ר' מאיר שמחה ובאו"ש מאכ"א ב,יז; חדושי הגר"ר בענגיס ח"ב סז,מ; חלקת יואב יו"ד כ, ובהערות הרי"ד אילן, לחדושי הרשב"א הוצ' מוסה"ק).

'בעי רבי זירא: ניקבו בני מעיים בין סימן לסימן מהו, מי מצטרף סימן ראשון לסימן שני לטהרה מידי נבלה או לא' – יש לבאר מדוע לא יצטרפו, הלא לכאורה איסור טרפה הוא איסור נפרד שאינו נוגע להתר השחיטה, ואם כן הלא שני הסימנים באים להכשירה אלא שאיסור דבר אחר גרם לה?
יש שכתבו להוכיח מכאן שאין הדבר כן, אלא כיון שניקבו המעיים בין סימן לסימן, הרי זה חסרון במעשה השחיטה; כי בטריפה אין מעשה השחיטה מתיר כלל לענין אכילה, ורק לענין טומאת נבילה, מועילה שחיטת הטרפה לטהרה, לא לענין התר אכילה. אכן אילו נתהוה איסור אחר שאינו נוגע לשחיטה, בין סימן לסימן – ודאי מצטרפים הסימנים לטהרה מידי נבלה. (עפ"י אחיעזר ח"ב ז,ת. ע"ש שבאר בזה כמה ענינים. וכן שם בס"ו, והראה מקור לדבר.)

ויסוד זה נמסר בשם הגר"ח – ע' בסוף ספר חדושי הגר"י (דף עט – במכתב לגר"י אברמסקי. וע"ע בספרו חזון יחזקאל פסחים, בהשמטות דף כב, ובתוספתא חולין א,ז). וכן מובא הדבר בספרי האחרונים שבדור האחרון – ע' אתון דאורייתא טז; אמרי משה ד; קהלות יעקב חולין כ; אבי עזרי ריש הל' שחיטה, ועוד. וע"ע אריכות דברים בספר בית ישי קטו; קטז ובהערות שם.

לפי"ז אפשר שהאוכל טרפה עובר גם על עשה ד'אינו זבוח', לפי שיטת התוס' (להלן לו. ד"ה השתא; שבועות כד. ד"ה האוכל. ודלא כריצב"א שם, וע' שו"ת הרשב"א יח וברא"ש סוף פרק אחרון דיומא) שהאוכל נבלה עובר בעשה זה. ואולם הגרשש"ק בשערי ישר (ב,כב) נראה שחלק על יסוד זה ונקט שהטריפה אסורה מאיסור צדדי, אבל השחיטה הועילה לה.

ולענין איסור נבלה – בקהלות יעקב (חולין יא,ב) חכך בדברי, האם לפי יסוד הגר"ח, האוכל טרפה שנשחטה ילקה גם משום איסור נבילה, או שמא איסור בעלמא הוא, כאילו לא נשחטה – 'והדבר תלוי מהיכן למדו חז"ל דבר זה, ואין אתנו יודע עד מה'.

וכן צ"ע במה שכתבו הפוסקים (ע' להלן לג) להלכה ולמעשה, שמותר ליתן בני מעיים של טרפה שנשחטה לבן נת, ואין כאן הכשלה באיסור אבר מן החי (שבחיתוך רוב סימנים הרי בני המעיים כמונחים בדיקולא, ומפרכסת אסורה לב"ג) – לפי שהשחיטה התירה לישראל וממילא גם לב"ג, אלא שדבר אחר גרם לה ליאסר. ואם ננקוט שהטרפה מונעת התר השחיטה לישראל, לכאורה היה מקום לאסור גם לב"ג, הגם שנחשבת 'שחיטה' לענין טהרה מנבילה).